

ТРИДЕНЬК - REVUE HEBDOMADAIRE - UKRAINIENNE - TRIDEN'

Число 7 (215) рік вид. VI. 16 лютого 1930 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr.)

Париж, неділя, 16 лютого 1930 року.

Скажена кампанія проти віри, яку з таким пекельним імпетом¹¹ провадять окупанти на Україні, що про неї нам приходилося говорити нещодавно (ч.5 (213) з 11. II) розвивається все далі й далі. Особливу увагу ворогів притягла до себе Українська Автокефальна Церква. Та кампанія проти неї, що її зазначали ми два тижні тому, ніби доходить свого кінця. Масові арешти українських патріотів, інсценізація процесу «Спілки визволення України», систематичні обвинувачення церкви в зв'язку з контр-революцією і петлюрівщиною, довга низка заздалегідь підготованих лекцій, виступів, мітингів та резолюцій, скерованих проти релігії й церкви та особливо небезпечної для сучасних володарів національної її форми, — все це, як видно, на думку Чека, досить підготувало ґрунт, щоб завдати останній удар.

Сьогодні ми містимо за французькими газетами звістку про ліквідацію Української Автокефальної Церкви, що її ніби-то ухвалив останній собор у Києві.

З телеграми з Риги, яку подає 3-го лютого АТЕ, довідуємося, що, за відомостями з Харькова, «совітська влада готує декрет про ліквідацію Української Автокефальної Церкви, яка існувала на підставі совітського кодексу, що припускає існування релігійних організацій, яко інституцій приватних». Звістка ця ліквідацію церкви ставить у зв'язок «з посиленням діяльності самостійницьких елементів на Україні».

В ту хвилину, коли пишуться ці рядки, ми не маємо ще під рукою відповідних чисел совітської преси. А втім вже сьогодні не підлягає сумніву самий факт — ліквідації української національної церкви, що безперечно впливає з усієї політики Москви на Україні.

Ми глибоко певні, що і цей останній подвиг не допоможе більшовикам в їхніх заходах сплюндрувати духовне життя нашого народу, в їхніх намаганнях убити саму його душу.

Безперечно, руйнування Української Автокефальної Церкви, що його доконати за всяку ціну, рятуючи своє панування непевне, завзялися червоні зайди,—подія, яку вони сьогодні можуть записати у свій актив в боротьбі з визвольними течіями на Україні.

Нам доведеться до оцінки цього факту ще повернутися. Зробимо це тоді, коли матимемо в своєму розпорядженні докладніші відомості.

Тепер варто спинитися на лише одному: на способі, якого вжили цього разу, простуючи до своєї мети, окупанти.

Влада катів, злодіїв провокаторів вдалася до улюбленого і випробованого свого способу — внутрішнього розкладу.

Ухвалу про ліквідацію Української Автокефальної Церкви переведено ніби-то з ініціативи і голосами самої церкви, самих українців; маємо паскудно покаянный лист архиєрея-ростриги, маємо навіть ганебну ухвалу «собору», маємо гідкі доноси на главу церкви, єпископів, обвинувачення негідні самої церкви в національній контр-революції, тоб-то все те, що потрібно московським намістникам: їм лишається тепер тільки скріпити своїм декретом ту іудину роботу.

Та не вперше в нашій історії бачимо ми зраду народнім і церковним інтересам князів церкви. Сьогодні, як і колись, національну справу вороги зручно руйнують нечистими руками «самоотверженних» малороссовъ».

Це прокляття нашого минулого.

Та марні розрахунки тих, хто в боротьбі з правдою й свободою покладається на послуги нікчемних зрадників і предателів.

Адже і серед дванадцяти апостолів знайшовся свій Іуда. Та діло його ганебне лише прокляттям тяжким лягло на його пам'ять.

Така ж доля чекає і новітніх Іуд: правда, свобода і життя сильніше за них і за тих, кому вони продалися.

Літературні спостереження

ХІУ

«Нові Шляхи»

Зруйнувавши «одну шосту» земної кулі, більшовики вдають, що, якби їм до лап попала не тільки ця частина, а вся земля, утворили б вони не руйновище, як в ССРСР, а всесвітній добробут та щастя, хоч

певного в тім тільки те, що самі мали б довший час з чого підживлятися. Для зазначеної мети провадять вони по цілому світу агітацію, компанують на народні гроші комуністичні партії, видають часописи та новини. Авжеж не минають вони своєю ласкою і українських земель-по-за межами СРСР суших. Саме їм дякуючи, збогатилося українське письменство на Галичині з травня 1929-го року новим товстим місячником большевицької служби, що іменується «Новими Шляхами», хоч шляхи, тим місячником рекомендовані, зовсім не такі нові: випробовував їх, напр., Китай вже більше, як перед двома тисячами років, випробовали їх Афіни перед македонською навалою. Та думка, мабуть така: «нове-певно краще»; хто б задовольнився старим? людській природі властиво шукати кращого. От і дають зрозуміти большевики, що поставлять людське життя на нові рейки, тільки не хваляться, куди воно по тих рейках піде, чи не в провалля?

Знайшовся для місячника і редактор — український письменник з Галичини, Антін Крушельницький, знайшлися і співробітники і з Наддніпрянщини і з Галичини, що пішли на заробітки до тієї роботи.

Я маю перед очима тільки чотири числа цього місячника, та в них стільки цікавого, що варт до них придивитися. Мудро взявся до роботи А. Крушельницький. В числі I-му, в статті «Нові Шляхи» рекомендується він читаючому, та, щоб не злякати одразу, не хвалиться ще про своє засватання з «милими» сусідами, бо що до України з Галичини не далеко, чули там де-що про совітський лад. Для початку Крушельницький обіцяє тільки бути «об'єктивним», обминати «софістичної аргументації, (чому саме софістичної?), а спиратися лише на «факти». Потрібне особливе мистецтво, щоб на кількох сторінках балаканини так мало сказати.

Але ж шило завжди виткнеться з лантуха. Найматель вимагає своєї роботи, мусіли невдовзі «Нові Шляхи» розперезатися, прискорити темп нападу та облишити по лисячому замітати хвостом слід.

В перших двох числах натискають вони на читача ще переважно тільки обіцяними Крушельницьким «фактами». Аж любо дивитися, як в їхніх руках, наче в руках у фокусника, одні факти провалюються невідомо куди, інші ж набірають перетвореного, неприродного їм вигляду. В «Нових Шляхах» подаються просторі «Огляди з життя радянської України», огляди життя промислового, літературного, наукового, мистецького, тільки не політичного, бо і Крушельницький, певно, не втне, якби його причепурити оте політичне життя совітщини. Ніде ані згадки про визиски селян та робітників, про незадоволення, про повстання, терор, безправність, поліцейний режим, шпигунство, деморалізацію людности і т. д.

А в оглядах промислового життя з виглядом надзвичайної об'єктивности, по змозі (але тільки по змозі) «без аргументації», подаються тільки «факти», але факти, обсмикані та підроблені редакцією. Факти «Нових Шляхів» це такі факти, які ніколи не були фактами і які ідуть всупереч з усім, що ми знаємо навіть з совітської статистики та преси. Нарешті за факти подається не те, що дійсно вже сталося, а те, що похваляються большевики зробити, та ніколи зробити не зможуть. Так

в проєкті п'ятилітки большевицький уряд обіцяє досягти дуже великого побільшення продукції усіх виробництв, а «Нові Шляхи» з таким задоволенням та побідним виглядом розповідають про те побільшення, мов воно вже здійснилося, забуваючи, що «казаному кінця нема». «Продукція засобів та знаряддя», пишуть вони, «зростає на 184 відс.».

З дальших чисел п'єсноп'їня «Нових Шляхів» робляться одвертіші, а вигляд об'єктивності затрачується. Знайшли вони якогось паца Волосенка, який поїхав на совітську Україну і привидився йому там рай, а свої привиди переповів він у «Нових Шляхів» в статті «Новий світ». Все там добре: у вагонах спалося п-ві Волосенкові чудово, бо «лави широкі», а білизна чиста, поля усі оброблені до останнього клаптика і оброблені добре та машинами. На Полтавщині, правда, третій рік вимерзає омина, та що зробиш з стихією (але це вже аргументація і таки софістична, бо при доброму обробленні озимина вимерзає зрідка). «На Хрещатику сила людей і усі весело, безпретенсійно говоляться», сила дітей і «немає блідих — на них, видно, звернуто велику увагу» (а безпритульні?). «В будень усі поспішають на роботу або за ділом» (раніше тоб-то усі без діла ходили. А деж ті робітники, що прогули роблять? їх же багато). «Шезла, здається (!), матірна лайка». «В церковних ризах у Лаврі і досі правдиве золото і дороге каміння, ніхто їх не забірає» (А ви, пане Волосенко, ювелір? брали те каміння на спиток?) «Хвости хоч скрізь і є та це тільки в насл'їдок громадської дисципліни і взаємної поваги» (Як собі хочете, а ця аргументація софістична) В гостинниці п. Волосенко «не бачив наслідків того голоду, що доводиться так часто читати», (Щеб то у гостинниці для значних чужоземців, хоч в зв'язку з недородом існують де-які обмеження).

Та шило найдужче виткнулося в статтях на теми літературні та наукові. «Нові Шляхи» хотять переконати читача, ніби в совітській державі: «українська наука находить спромогу національного розвитку», «стала предметом державної дбайливости», але саме ті факти, якими вони те доводять, показують, якою ціною достається українській науці державна дбайливість і що то за спромога національного розвитку. Виявляється, що до праці наукових робітників ставиться вимогу «плановости» та «об'єднання з завданням наукового та культурного будівництва». Обережно та невиразно це висловлено, та большевицька плановість та будівництво — речі відомі. З наведених у «Нових Шляхах» же промов совітських учених та резолюцій їхніх з'їздів показується, як ті з'їзди мусять, противно принципам справжньої науки, висловлювати її іменем те, що бажається урядові, як мусять вони поспішатися йому на послуги в найгірших його заходах та, прикладаючи вираз Салтикова, «просяться в собаки».

З'їзд істориків-марксистів ухвалює «потребу виявити існу лєнінську політичну лінію», висловлює, що праця істориків-марксистів мусять бути «боротьбою на одній з дільниць боротьби політичної» та докоряє «заакадемічність» тим з істориків, хто цієї боротьби у своїх наукових працях не провадить. З'їзд наукових робітників в листі до українського совітського уряду розпадається: «ми удвоє, утроє збільшимо енергію у дружній роботі з державним організмом... Ми хочемо»

щоб у наших заявах ви відчули не парадні слова, а дійсну підтримку».

Промови урядових представників на наукових з'їздах ще пучче підкреслюють, чого саме вимагає світський уряд од науки та учених. «Історико-марксист, — каже Покровський на з'їзді істориків-марксистів, — це не тільки той, хто визнає в історії економічний фактор і класову боротьбу, це той, хто визнає також політичні висновки марксизму, хто визнає диктатуру пролетаріату». А ось з промови Скрипника на відкритті ради інституту Тараса Шевченка. «У нас на Україні перед марксистською науково-дослідною думкою перед усіх стояли питання суто політичні, суто соціально-політичні».

Все, що в науці виходить по-за межі марксизму, здається більшовикам непотрібною заакадемічністю, гідним підозріння, ба навіть переслідування. От тільки, потребуючи через грошеву скруту, збільшення урожаїв, вимагають ще вони від учених помочи і в цій ділянці. Найбільше продуктивна робота ученого, як що не спірається вона на «марксистських ідеологічних підвалинах», є для більшовиків небажаною. Айзеншток в статті «До організації українського літературознавства» («Нові Шляхи» ч. 3) закликає до боротьби «проти реакційної навали за нове літературознавство на марксистських методологічних підвалинах», визнаючи усяку історико-літературну роботу не на цих основах ворожою.

Таке відношення до науки, бажання оперти її на якійсь одній ідеї, обмежити її досліди певним вузьким колом, є вже і само по собі маніякальним. Але в дійсності усі ті балачки про марксистську методологію це тільки фіговий листок. — Власне справа не в тім, справа в тім, що більшовики вимагають од учених не наукової роботи, а підтримки уряду, агітації на його користь, оправдання його злочинств. Так врешті можна зажадати від астрономів, щоби вони натомість виучувати рух та склад небесних тіл подавали описи комуністичного ладу на Сатурні, Юпітері, а то і на падаючих зірках. До яких нісенітниць можна з тим добалакатися, чудовим зразком є стаття «На двох бігунах» Йони Шевченка про театральне мистецтво у «Нових Шляхах». Позаяк же ці допоминання уряду підтримуються жорстоким совітським деспотизмом, то в совітській державі виключена усяча свобода наукової праці, а без свободи який же може бути розвиток науки?

Та «Нові Шляхи» розповідають все те з світлою та милою ухмілкою та з цілковитим співчуттям.

Смішно і жаль дивитися, як академик історик Багалій, який, мабуть, не зможе розрізнити пшениці від ячменю, піддобрюючись до влади, вітає думку укрголовнауки про притягнення наукових працівників до розв'язання проблеми врожайности, та це ще не найбільше пониження, яке коїть совітський лад науці та її працівникам. Наведені приклади політичних заяв наукових з'їздів дають тому показні зразки, а з останніх часів довідуємося про нечуване страшне моральне здичавіння де-кого з наукових діячів на совітській Україні. Секретар ВУАН Корчак-Чепурківський йшов в голові дикої юрби під вікна київського ГПУ вимагати кари для своїх товаришів по академії, кращих українських наукових робітників. Щось досі не чути, щоб цей новітній

Гуда «шед удався», навпаки-він «підскакує» і набрався нахабства при-слати до українського університету у Празі два числа «Комуніста» з описом цього його «виступу».

До цього страшного та несовісного діла совітського уряду додали своїх рук і «Нові Шляхи».

Нагінку на академіка Єфремова розпочато давно і переводилося її дійсно планово, бо це ж не якусь там маленку людину схотілося з'їсти. Почалося з закидів йому немарксістської ідеології, що для маніякальних комуністів є вже злочином. До цього приєдналися і «Нові Шляхи». В згаданій (вище «Нові Шляхи», ч. 3) статті Айзеншток писав, «На сьогодні в літературознавстві українським три головні групи: права, ліва та центр. Першу групу складає «академічна школа», що на її чолі стоїть Єфремов, вона культивує реакційну, націоналістичну (От тобі і спроможність національного розвитку та державна дбайливість) псевдонародницьку ідеологію і є сховищем застарілого ідеологічного методу». «Боротьба ця по суті тільки починається», та «в остаточній перемозі марксістської ідеології навряд чи можуть виникати сумніви... Справа полягає в тому, в які організаційні форми вилється майбутня боротьба». В цій певності перемоги та в запиті: «в які форми боротьба вилється», чується погроза, помітна надія на якусь силу, дужчу, ніж докази совітських марксістів та свідомість того, що боротьба набере тих «організаційних форм», які тепер совітський уряд прикладає до Єфремова та інших, притягнутих до суду. Для підсилення своїх обвинувачень Айзеншток посилається на слова Скрипника: «Ідемо на бій за завоювання Шевченка, за завоювання української літератури і історії для нашої нової, твореної нині пролетарської культури». З цих слів виходить, що більшовики за те найдужче подразнюються на обвинувачених, що ті не визнають Шевченка марксістом і не бачать марксізму в старій українській літературі, а визнати те було б потрібно для агітації. Хіба ж це не те саме, що і вимагати від астрономів опису комуністичного ладу на Сатурні?

Напад вівся планово, обвинувачення наростали крещендо, і закінчилися хитро сплетеним судовим обвинуваченням. Одного тільки ще не видно, чи всякі дрібні люці, ображені за несприятлив, оцінку їхньої писанини або заздриячи науковим заслугам обвинувачених, заходилися їх обмовляти та роздражнили проти їх маніякальну вражливість уряду, чи уряд звелів цим дрібним люцям, або купив їх, щоб вони обмовляли неприємних їм люпей.

Так чи так, однаково роля «Нових Шляхів», в цій справі, як і взагалі в українському письменстві, варта зневаги. Навряд чи матимуть од їх служби більшовики якусь поміч. та служити «Нові Шляхи» аж хапаються; розігналися так, що в статті «Пройдені стовпи» (в 4-му числі) завіряють: «Радянська влада утворила можливо найсприятливіші умови всебічного розвитку українського народу. — От же істино, «*laudanda voluntas*»!

Що ви собі думали, пане Крушельницький, як бралися редагувати

такий місячник для такого «хазяїна»? Невже нічого? Чи тільки і думали, що дома більше грошей буде?

А і співробітникам варто було б розважити, чи годиться посилати свої твори в таке болото.

Діється страшне: під совітською кормигою шириться безпринципність та аморальність на Наддніпрянщині, шириться вона під їх впливом і на інших українських землях.

Давній.

Полтавський Університет*)

Студентство полтавського університету складалося переважно з селянської молоді, хоч було не мало й елементів міських. Але як висланці села, так і молодь міста не різнилися дуже між собою, зливаючися в якийсь один тип хліборобської Полтавщини, що мав де-що від колишніх спудеїв і новітньої сільської інтелігенції. По національності студентська маса була українською. Студентів інших народностей, крім двох жидівок, в полтавському університеті я не зустрічав, та й ті були цілком українізованими й брали діяльну участь в різних національно-культурних студентських підприємствах. По освіті студенти полтавського університету представляли кадри цілком підготовлених для університетських студій слухачів і відповідали, ще так би мовити, «старорежимним» вимогам. Складалися вони в масі з тої молоді, що протягом 1917-18 р.р. покінчили середні школи. Були це останні випуски середшкільників. Пізніше стара освітянська система була зруйнована. — старі середні школи, що готували молодь до університетських студій, були скасовані, а тим самим було знищене й саме джерело притоку нових студентських кадрів до університету. Та незабаром на Україні було зруйновано й саму університетську організацію і замінено установою, що відповідала тим обмеженим школам, які повстали на місці середніх.

По віку полтавське студентство складалося з молоді, що більш-менш своєчасно закінчила свої середшкільні студії й розпочинала високі. Дуже молодих не було. Пересічний вік студентів був приблизно 20 літ. Правда, серед них не мало було й людей старшого віку, старших навіть від де-кого з професорів. Це ті, що раніше в силу різних причин не могли вступити до вищої школи, але які з літами не стратили охоти до студій і тепер, засідаючи в аудиторіях поруч з молоддю, здійснювали свої колишні мрії про високошкільні студії. Таких було не мало. Серед них можна було пізнати осіб духовного стану — було кілька священників, — можна було зустрінути різних службовців, земських робітників, педагогів вищих початкових шкіл і др. Університетські виклади відвідували також і звичайні громадяне. По заняттю серед полтавського студентства було багато таких, що службою на різних посадах заробляли собі екзистенц-мінімум для свого прожиття у Полтаві й студії. Але була досить значна частина й таких, які мали можливість оддаватися виключно науці. Заняття в університеті відбувалися здебільшого по обіді, так що службові обов'язки не дуже перешкоджали студіям.

Особливо цікавим представляється відношення полтавського студентства до молоді школи й науки взагалі. Про це згадується тепер, як про щось одиноке, неповториме і навіть страчене. Полтавське студентство виявляло якийсь надзвичайний піетизм до своєї молоді alma mater. Була не одночасно повага й замишування. Пояснювалося таке відношення

*) Див «Тризуб» ч. 6-214.

тим, що полтавський університет в представленню його студентства був не тільки високою школою, він був крім того реалізацією його мрій, його ідеальних уяв про національне відродження. Університетське життя й праця були не лише чисто шкільними, підготовчими, — в них відчувалася велика творчість, що своїми наслідками мала здійснити ті національно-українські й загально-людські мрії, якими в цих роках була сповнена українська молодь і ціле українське громадянство. Виявлялося це в ті часи в усьому.

Перш за все в тій надзвичайній пильності, з якою студентство ставалося до своєї праці й обов'язків. Слухачі з якимсь ентузіазмом відвідували виклади й різні практичні вправи. В цьому відношенню не робилося великої різниці ні між окремим предметом, ніж між професором. Масово відвідувалися виклади навіть таких професорів, які чи то ще не вправилися, чи взагалі не мали належних даних для захоплення своїх слухачів. Головна аудиторія полтавського університету нагадувала скоріше якісь публічні виклади чи навіть театральну салью. Була це велика рекреаційна чи актовая зала гімназії Старицької, вся заставлена стільцями. Вміщала вона, мабуть, більше 300 осіб. І ця аудиторія була майже завжди повною: часто слухачі заповнювали навіть проходи між стільцями й хори. Крім головних середніх дверей до сали вели ще маленькі одинарні двері з-заду, через які без шуму прибували до аудиторії вже під час самих викладів усе нові й нові слухачі.

Саме слухання лекцій завжди було уважним. Слухачі старалися записувати виклади, але це не завжди було можливим — принаймні, в головній аудиторії, заставленій стільцями, такої можливості не було. З огляду на це для кожного предмету утворювалася спеціальна група слухачів, в що вміли добре записувати, або знали стенографію, й ті провадили запис, поміщаючися звичайно за столом поруч з катедрою. Час від часу вони звіряли свої записи, установлювали спільний текст, який потім переглядався викладачем і переписувався слухачами. Де-які з цих курсів були відбиті на машинці, перекладені на камінь і розмножені. Але загалом видання лекцій не було дуже поширеним. Видавали звичайно тільки ті професори, які не могли порекомендувати для свого курсу якогось соліднішого підручника, хоча б і не в українській мові. З виданням курсів не спішилися. Та це й природи — оброблення їх потребувало б довшого часу. Крім того й українське видавництво в цей час якось більше були заняті виданням різних науково-популярних публікацій. Чисто науково полтавська професура співпрацювала в різних центральних органах. Трохи згодом дійшло й до видання записок Українського Наукового Товариства в Полтаві, але пізніші події припинили це многонадійне підприємство на першій книжці.

Пильність полтавського студентства й виданість студій виявлялися також і на семінарах і та різних практичних вправах. Останні відбувалися здебільшого в класних помешканнях гімназії Старицької, майже завжди переповнених, частково в помешканнях українського клубу та музейних відділах Земського Дому. Можна говорити, що кількість учасників була навіть перебільшеною супроти тих вимог, які пред'являє семінарна практика. Але ця участь була здебільшого чинною. Окремі учасники провадили різні розбори, писали реферати, доклади і т. и. Перед тим, як зачитувати їх, визначалися офіційні рецензенти, які знайомилися з працями, приготували свої контрдоклади, при чому ці останні своїми розмірами не-коли перебільшували навіть основні реферати — семінарні засідання, перходили в справжні диспути, для яких часто не вистарчало й годин і вони продовжувалися вже по-за аудиторіями.

Помешкання гімназії Старицької, де головним чином відбувалися університетські заняття, мені з'являється тепер якимсь величезним вуликом, куди що-дня по-обіді зліталися з цілої Полтави слухачі й до пізніх годин сповнювали його своїм життям і працею. В цьому порівнянні я дуже близький до правди — воно нескільки не с ретроспективною ілюзією чи ідеалізацією старшим чоловіком минулих «ліпших часів»... Треба тільки пригадати собі ті роки, тодішнє життя з його загальним громадським горінням, жаждою освіти, яка однаково сильно виявлялася тоді на Україні як

з'явився серед молоді, так і серед старшого громадянства. Це були часи, коли освітня праця була головною формою й способом національного відродження, при чому форма ця тоді багатьма розцінювалася як єдина. Трохи не всі тодішні українські публікації, призначені для ширшого читача, штемпелювалися зміненним гаслом: «освіта єдина з недолі нас вирве». Треба згадати ще один момент цього минулого, а саме тодішній український ідеалізм, який з боку студентства виявлявся у відданості й посвяті громадській праці й національним інтересам. Звичайно були й виключення, але вони були остільки незначними в загальній масі, що лишалися просто непомітними. В усякому разі не можна й припускати порівняння тодішнього полтавського студентства, його праці й стремлень, з тим, що мені пізніше довелося зустрінути за кордоном і серед своїх, і серед чужих, — з їх розрахованістю, яка в основі є кар'єристичною, еґоїстичною, що робить враження доточно постарілих людей, які не зазнали віку мелодечого горіння й ідеалізації, віри й відданості. Про дипломи, титули, посади мені ніколи не доводилося чути розмов серед полтавського студентства. Зате дуже багато говорилося про національно-громадську працю, завдання й обов'язки. Ці розмови якимсь перепліталися з ріжними загальними теоретизуваннями, з розв'язанням таких проблем, які, здавалося, не мали близького сусідства з конкретною дійсністю тих людей. І це були не одні слова: майже кожен із студентів свої розмови про національно-громадські справи старався перетворити в дійсність. Реалізація їх у ті часи відбувалася головно на полі культурно-просвітньому. Більшість студентства була зв'язана з ріжними просвітніми організаціями, яким видавали свої сили й уміння. Майже кожна з тих численних «Просвіт», що вкрили собою в 1917 році Полтавищину, мала в полтавському університеті свого діяльного члена, який, повертаючися в перервах між студіями до дому, приносив суди і свій запаш і придбані знання. Нехай наші теперішні «американці», оглядаючися на ті часи недавнього горіння, посміхуються: нехай вбачають у ньому наслідки якогось «спадщини» й пережитків, української чутливості і т.п., нехай мимрять про необхідність розрахованості, більшої доцільності в організації... При всій раціональності їхніх тверджень все ж одно раз на все лишиться правдою: без того горіння й відданості, яку виявляла наша студіюча молодь в перших українських школах, не можливе наше національне відродження й немислиме вільне майбуттє.

Коли пізніше, вже за кордоном, я побачив, що професори відбувають свої виклади й практичні вправи при дуже слабкій асистенції слухачів, і особливо професори українські з відомими іменами, я поставив собі питання, як би розцінювало такий факт полтавське студентство? Він насамперед був би для нього незрозумілим, неувяжним і неприпустимим. Вони могли б розцінювати його єдино як прояв національної зради. Не ліпшої оцінки заслуговували б також і ті розраховані та практичні в своїх прилюдних виступах наші земляки-студенти, які, користуючися захільно-європейськими системами високошкільних студій, дбають одночасно про тільки дипломіві титулів й праця яких виявляється в студіях тільки для іспитів, а студії базуються на конспектах, так широко поширених закордоном взагалі. Та другою оцінкою такі факти, що криють в собі надзвичайні кар'єристичні претензії в майбутньому, й не заслуговують.

Студентське життя за перші роки не встигло ще набути сталих традицій. Станових студентських організацій також тоді не було. Студентство віддавалося більше студіям, тому й організації його мали здебільшого завдання цим студіям допомагати. Були ріжні гуртки для спеціальних студій окремих наук, були гуртки історичні, літературні, природничі і т.п. Були об'єднання для записування й розмноження викладів, був літературний суд. Останній відбував свої засідання при значній участі студентської публіки, звичайно по неділям і святаям. Цей факт особливо треба підкреслити, як показник тої інтенсивності, якою відзначалося студентське життя в Полтаві, — працювали навіть у дні спочитку. Але при всіх цих дуже численних студійних і других гуртках і організаціях, загальної громади студентів довгий час не було. Вона формально установилася тільки знач-

по пізніше, власне вже в совітські часи. До того ж часу це громадське життя студентства виявлялося лише фактично. Найвищим студентським органом були загальні збори студентів, свого роду віче, які вирішували всі важливі справи, вибирали ріжних функціонерів, представників і т. и. Через останніх студентство досить чинно співпрацювало з ріжними органами управління університету, виявляючи в цьому відношенні дуже багато такту, особливо в ті часи, коли в цих органах почали засідати й представники совітської влади. Про якісь конфлікти професорських органів з студентами чи їх представниками мені не доводилося чути, — та їх і не було. Студентство взагалі дуже охоче допомагало в справі організації своєї школи. Його можна було бачити за працею в канцелярії, бібліотеці і т. и.

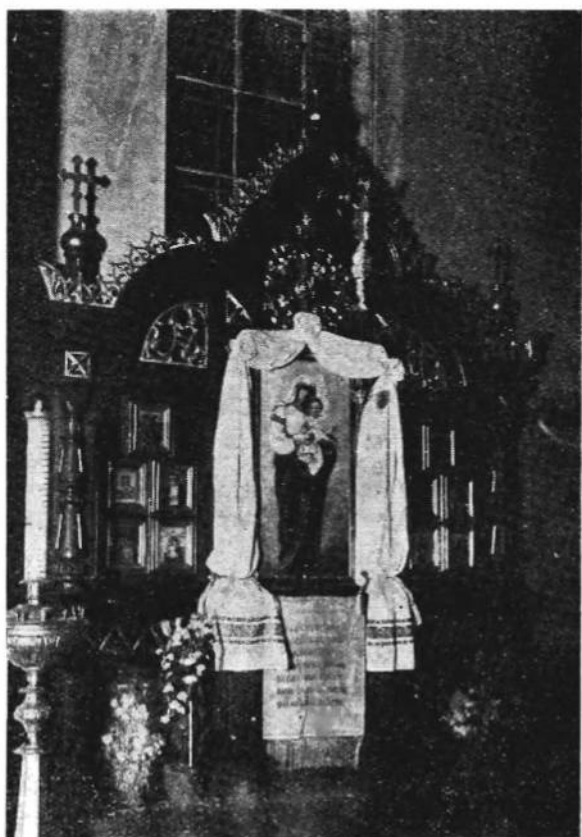
Бібліотечна справа для університетських студій у Полтаві стояла досить не эле. Спочатку студентство користувалося старою й багатою переважно на українську книжку бібліотекою українського клубу й ново заснованої полтавської Просвіти, крім того, цілком приступними були досить багаті на наукову літературу бібліотечні збірні губерніяльного земства та міської Гоголевської книгозбірні. Можна було доставати книжки й з деяких других збірок, навіть приватних. Пізніше бібліотечна справа в Полтаві була централізована, було зложено загальний каталог усієї книжкової готівки у полтавських бібліотеках із зазначенням, де що треба шукати, а згодом було утворено й центральну наукову бібліотеку, на чолі якої став проф. університету М. Сагарда.

Справа про засновання своєї власної бібліотеки була поставлена університетом дуже рано. При чому в її переведенню досить видатня роль припадає й на долю студентів. Крім такої технічної праці, як каталогізація, розміщення, впорядкування то-що, студентство дбало й про поповнення її, налагоджувало передачу ріжних наукових книжок з провінціальних бібліотек до полтавського університету. Пам'ятаю, таку пересилку цілого комплекту Київської Старини, ріжних літописів, праць Дм. Еварницького і др., усього два великих мішки книжок — з Кобеляцького повіту. Особливо ж видатною подією в організації університетської бібліотеки було придбання дуже багатой книгозбірні проф. Голубинського, яка склала основу головної історичного відділу. Кількість томів у зв'язку з цим збільшилася до кількох десятків тисяч. Містилася вона на другому поверсі в домі д-ра Харечка по Срітенській вул., поруч з українським клубом. В тому ж помешканні містилася спочатку й канцелярія університету.

В життю полтавського студентства представляв значний інтерес його політична сторона. Політичні прояви в тих роках взагалі були домінуючими, більше того — ціле тодішнє життя було вщерть сповнене політикою. Повно було цієї політики й серед полтавського студентства. Але, як це не дивно, політичних організацій не було зовсім. Політична праця якось спліталася з працею громадською й самими студіями. Як те, так і друге, було національним і уже тим самим дуже політичним. Само собою, що між студентством були й члени окремих українських політичних партій аж до крайніх лівих. Але ці партійці були дуже нечисленні, свою партійну діяльність вони провадили десь по-за університетом. Для вузько-партійної діяльності серед студентства не було ґрунту. Було помітним, що в тяжкій для Полтавщини й полтавського університету часи, як напр., місяці денікінщини або червоних навал, кількість студентства значно зменшувалася — частина роз'їдилася з Полтави, змушена переходити на нелегальне становище. Були й такі, що вступали в повстанські організації й час від часу тільки навідувалися до Полтави на короткий «студійний побут» з Чорних, Миргородських і др. лісів. Не мало полтавських студентів склало й свої голови в цій боротьбі. З таких особливо треба згадати дуже талановитого студента Шевченка, розстріляного большевиками. Але поруч з такими в складі полтавського студентства були й другі, що заслужилися пізніше в протилежному таборі. Серед них мені називано теперішнього комуністичного літерата й партійного історіографа української «контр-революційної еміґрації», М. Могузку.

С. Наріжний

(Далі буде)

Дар українців-емігрантів Гродненському катедральному соборові:

З листа втікачів.*)

На Україні в теперішній час дуже кепсько. Нас де-хільки чоловік вирвалося звідти у серпню 1929 року. Але не дуже то гарно живеться і комуністичній владі.

Селяне дуже ворожо ставляться до влади. Не виконують їхніх обов'язків і не поважають її. Бо комуністи на сельгосподарів покладають непосильні податки. Наприклад на Чернігівщині у селі С. господар мав дві коняки, дві корови і три овечки, а йому об'явили такий внесок, що він не міг виконати і коли він не виконав, то йому об'явили бойкот у

*) Містимо оповідання про життя на Україні з листа одного з селян втікачів з сов'єтської каторги, що його надіслано до Парижу. Ред.

всьому, в покупці річей різних. Позабрано йому усе і не мав він з чоґ жити, так він з досади повісився.

Заробітків нема ніяких, як селянам, так і робітникам. Усе припинилося, всі торгівлі й всі перевозки, бо нема чоґ перевозити, і селянам нема з чоґ жити і копійки добити. Нема чоґ й купити. Коли зайдеш навіть у м. Києві у соробкоп, то чоґ не питаеш, то тільки й чуеш у відповідь, що нема, а що торкається до селянських кооператівів, то й балакати нічоґо. Коли привезуть які товари у кооперацію, то що краще все розберуть голови правління кооперації та сільрад як мануфактуру, так і кожевні речі, а решту відпускають селянам. Але це вже такі рештки, що їх і міряти на метри не можна, відпускають селянам на ваґу, на кіло. А ті обрізки, особливо, шкіряні, такі, що й на підовши не годяться, не вийдуть. А купувати у кооперації треба на борошно або жито, або картоплю.

Селяне вписуються у колективи, думають, що там легше жити буде. Був такий випадок на Чернігівщині у селі І. Зійшлося кільки чаловік у колектив і дохазяйнувалися під комуністичною диктацією до того, що чотири наклало руки на себе, а п'ятого одрізали. Коли одрізали, то кинувся топитися й сам. А такого багато на Україні.

Як коли селянин зведе хліб до дому, то йому сільрада каже, що він не має права сам молотити, і привозять з комуни їхню молотарку, ту, яку раніше у нього реквізували, і становлять у його дворі та й молотять у нього. З кожного пуда беруть по 2 фунти, а решту беруть все на учоґ, а селянинові лишають по 6 пудів на душу. Як селянин візьме да продасть із того хліба, що взятий на учот, то йому дають Сол. Концентр. табор на 5 років. А він прийде у кооперацію да почне говорити, що йому хліб забрали, або що товари дорого й нема, то йому зараз і ГПУ. А в Соловках багато таких є.

Що торкається дорожнечи, так усе дорого. Бо селяне усе ховають і частники-торговці теж. На Україні на частнім ринку хліб до 10 карб. за пуд, сало 2 карб. фунт, масло — 2.50 ф., сахар за кіло 2.50, і усе дорого і не можна дістати.

Був такий випадок на Полтавщині у Б. Там розкидані були брошури, щоб кидали плуга та брали рушницю, і за це селян нагнало ГПУ повийй Київський Бупр і вони сиділи зо мною у Бупрі та розповідали багато. Сиділи з нами і київські студенти, бо було викрито організацію визволення України. Багато їх і ростріляли без суду.

А коли приїхала американська делегація до м. Києва та роз'їзда да по місту та бачили, що громадяне стояли біля соробкопу у черзі по хліб, то питали, що це. Комуністи одповіли, що стоять це люде коло Гос. Банку за получкою грошей, коли угледіли другу черґу, то сказали, що то беруть облігації, третю, що за м'ясом, то сказали, що анкети заповняють. От яка комуністична правда.

Ліквідація Української Автокефальної Церкви

«Le Temps». з 7 лютого с. р. подає таку телеграму з Москви, яку наводимо без змін.

«Агенція ТАСС повідомляє, що надзвичайний собор Української Православної Церкви скликаний в Києві для вирішення питання про дальше положення церкви після відкриття зв'язку між церквою та контр-революційною «Спілкою визволення України» вирішив ліквідувати церкву. Собор засудив рішуче всіх тих, хто старався перетворити церкву в протисовітську контр-революційну організацію. Він констатував з жалем, що митрополит Липківський та багато єпископів дійшли навіть до того, що доконали вчинків антисовітських за допомогою церкви.

«Єпископ Марко Грушевський подав київській пресі заяву про складення з себе сану.

«Єпископ заявив, що він приймав участь в цій церкві про ягом десяти літ, щоби продовжувати боротьбу проти совітської влади.

«Він запевняє, що більшість провідників цієї церкви складається з українських анти-совітських елементів».

Подаючи цю телеграму, поважна газета від себе додає:

«З цих інформацій можна зауважити лише факт ліквідації Української Автокефальної Церкви і той спосіб, що його вживають совітські влади для пояснення цієї міри».

З життя й політики.

— Дальше нищення української совітської державності. — Становище на селі. — Все нові труднощі в промисловості і в постачанні. — Ювілей «Діла».

На фронті ліквідації УССР нова звістка. Єдиний скільки небудь чинний і маючий свободу до певної міри рухів комісаріят, який залишився в складі уряду УССР, це є комісаріят освіти. Як ми передбачали, справа мусить дійти до обмеження функцій також і цього комісаріяту. Тепер це обмеження вже є фактом. В «Комуністі» (ч. 307 з 30. XII) дрібним шрифтом надруковано слідуючу звістку без жадних коментарів: «Передача ВИТШ-ів ВРНГ. Колегія Наркомосу ухвалила прискорити передачу Харківського Технологічного Інституту і Дніпропетровського Гірничного Інституту у відання ВРНГ ССР». Нема сумніву, що це самогубство, яке переводить над собою комісаріят освіти УССР не є добровільним. Нема так само сумніву, що ця передача буде мати своїм результатом припинення українізації цих двох шкіл; не далі, як на весняному всеукраїнському з'їзді совітів сам Скрипник оповідав про те, як представник центрального уряду вбачав в переведенні українізації в сталінському технікумі, який уже знаходиться у відання ВРНГ, вияв... українського шовінізму. Проте уряд УССР, а комісаріят освіти зокрема, на це дальше обмеження своїх прав пог оджується без жадних протестів.

Для совітофілів — правда число неоплачуваних совітофілів по-за ме-

жамі УССР катастрофічно зменшується з кожним днем,—лишається тепер хіба лише один аргумент: це — славнозвісна українізація. Але про те, як стоять справи в цій області,яскраво свідчить такий авторитетний документ, як постанова ЦК КПБУ з 23 грудня 1929 р. про стан українізації в промислових округах («Ком». ч. 2. з 2. І. 1930 р.).В цій постанові поміж иншим говориться слідує: «Переведення в життя в промислових округах постанов Х з'їзду КПБУ і ЦК КПБУ про українізацію явно недостатнє... Виконання директив ЦК од партійного активу про опанування української мови, обізнання з історією української культури перебуває на низькому рівні. Робота парт. і профактиву, масова робота в червоних кутках, клубах, українізація сітні партосвіти, а особливо профграмоти—незадовільна.. Господарські організації, особливо рудоуправи і заводууправи, не вживають жадних заходів до застосування в життя директив партії і радянських органів про українізацію і тим самим об'єктивно відіграють гальмуючу роль. Серед інженерського і технічного персоналу промисловости партійні і профспілкові організації не ведуть жадної виховної роботи за участь їх в будівництві української радянської культури. Звідси не тільки негативне ставлення значної частини спеціалістів до українізації,але її спостерігаються вияви відвертих русотянських великодержавних настроїв старих буржуазних груп спеціалістів, що змагаються перекидати їх навіть в робітничі маси. ЦК відзначає, що від партійних, професійних та радянських органів цим настроям до цього часу не давалося належної відсічі.ЦК підкреслює незадовільність в галузі українізації роботи радянських органів, бездіяльність округових та районних комісії українізації, слабкий темп українізації радянського апарату, зокрема низового й сітні народньої освіти, що має українські школи лише соцвух і лікнепу».

Само собою, документів і звісток,які стверджують і ілюструють ті самі факти, про які говорить постанова ЦК, була вже більша кількість і раніше. Але уважали ми необхідним зачитувати цей документ для того, щоб підкреслити наскільки були брехливі всі ті істеричні вигуки,якими була переповнена совітська преса минулої весни з приводу того, що, мовляв, Донбас рушив у культпохід для здобуття української культури.З очевидністю виявляється в світлі наведеного авторитетного документу,що весь тодішній галас був не чим иншим, як будуванням потьомкінських сел.

Не сумніваємося ми, що справа українізації в Донбасі і після винесення цієї чергової резолюції про необхідність українізації фактично ані на крок не зрушиться з місця. Комуністи волять виносити резолюції про потребу українізації, ніж переводити її в життя. Для них, розуміється, ясно, що надання національного обличчя державному і совітському апарату на Україні не є один з етапів, який зміцнює позицію українського сепаратизму. Було би наївно думати, щоби при теперішньому централістичному курсі, вони стали на цей шлях. Тим товони,переводячи рішуче і послідовно знищення решток української автономії, а той же час для прискорення українізації... виносять резолюції, призначення яких — лежати п д сукном.

Тим то ми не сумніваємося, що на Донбасі й далі буде пишним цвітком розцвітати російська «пролетарська культура». Висота і якість цієї культури, з якою розуміється, конкурувати не зможе українська, хоч би навіть і пролетарська культурна творчість, дуже виразно характеризується віршем, передрукованим з одної донбасівської заводської газети —

«Я партійний, ой, ой, ой!
Почти из пеленок.
Как же смел бы написать
Дорогой миленок,
Рукоблудник тот рабкор,
Кто пишет заметки
На товарища со стажем
Партдесятилетки»...

(«Ком». ч. 304 з 27. XII. 29 р).

* * *

Проте в ґрунті річей всі ті інформації, які ми подаємо з обсягу ліквідації решток української автономії, з обсягу дальшого поширення політики русифікації, на сьогодняшньому тлі життя на совітській Україні являються фактами другорядними і другостепенними. Важні самі по собі, вони проте відступають на задній план перед тими кошмарними подіями, які відбуваються на селянському фронті. Війна, розпочата більшовиками з селянством, в повному ході. Несе вона повну руїну і повний занепад для основи української нації, українського селянства. В останній час встановлено совітською владою нові темпи колективізації сільського господарства на Україні. Згідно цим планам мається на увазі на протязі двох років цілком покінчити з індивідуальним селянським господарством. 28 грудня на засіданню колегії Наркомзема було ухвалено доклад комісії про темпи переведення колективізації селянського господарства на Україні. На початок ґруня 1929 року на Україні колективізовано 15 відс. всієї земельної площі. До весняної сівби 1930 року колективізація має охопити 37 відс. площі, в-осени того самого року — 70 відс., на весні уєспільнений сектор має складати 90 відс. усієї земельної площі і нарешті в-осени 1931 року і на весні 1932 року суцільна колективізація рілляництва на Україні має бути закінчена цілком («Ком». ч. 306 з 29. XII. 1929 р.).

Ми уже зазначали раніше, що в останні місяці доведене до одчаю селянство масово починає виявляти «охоту» вступати до колхозів одночасно разом з тим ліквідуючи своє власне господарство. Уступаючи примусу, воно йде до колхозів, але поруч з тим не хоче давати до колхозів, нічого з своїх запрацьованих гіркою працею матеріяльних засобів,— відбувається масова продаж худоби і інвентаря. Совітська влада уживас тепер енергійних заходів, щоб ця розспродувана худоба була продавана селянами не приватникам, які платять вищі ціни, а державним заготовчим органам по нормованій ціні. М'ясозаготовки оголошено ударним завданням. Їх переводять шляхом встановлення кругової поруки цілої громади за худобу, законтрактвану у окремих господарів.

Само собою, не дадуть і не можуть дати всі ці заходи совітської влади бажаного для неї господарського ефекту. Збудувати українське господарство на новій продукційній базі вона не зможе. Але зруйнувати налагоджене з таким великим трудом після років військового комунізму селянське господарство с річ значно простіша. Ця руїна селянського господарства в колосальних розмірах і грандіозному масштабі тепер і переводиться по цілій країні.

* * *

Було б несприродним, коли б цей наступ більшовиків на село не викликав жадного опору серед селянства. Безумовно, сподіватися, що розміри і інтенсивність цього опору можуть бути повно і об'єктивно освітлені урядовою совітською пресою, було б даремно. Проте ті скупі звістки, які подає совітська преса про становище на селі, примушують думати, що опір селянства проти більшовицького наступу на село є досить значний. Низка звісток говорять про ту агітацію, яка провадиться селянами в зв'язку з м'ясозаготівлями. На Запоріжжі глитаї ширять провокаційні чутки, спрямовані проти заготівель. В Київському районі куркулі чинять надзвичайний опір. В односу селі куркулі ширили провокаційні чутки, що, мовляв, усі свині довни метра держава конфіскує. За одну ніч в цьому селі закололи 20 свиней («Ком». ч. 304 з 27. XII). Другі звістки свідчать про дальше поширення селянського терору — в формі підпалів і вбивств совітських агентів. На Волині «Комуніст» (ч. 2 з 2. I. 1930 р.) ноує підпал школи у Потіївському районі, пожежу в с. Вержиківці Іванівського району, де селяне не давали гасити підпал хати голови сільради в с. Курному Пулинського району, підпали в с. Котельні Іванівського району на протязі двох місяців майна кількох партійців, комсомольців і сількорів, підпал хати

де відбувалися комуністичні збори в с. Кропивні Володарського району, при чому двері до хати, де відбувалися збори були зав'язані дротом. Комсомольця активіста забито в с. Ребухах на Конопотщині. Знаходимо також низку даних про арешти і судові розправи. В Плискові на Бердичівщині відбувся суд по обвинуваченню в убивстві селянина Криницького; тринадцять чоловік засуджено на смерть. На Запоріжжі ППУ в селах Розумівці і Любечькому ліквідувало селянську терористичну організацію. В Чернігові відбувся суд над головою райвиконком Велігорським за потурання глітаям («Ком». ч. 306 з 29. XI). Цих кількі звісток не вичерпують того руху, який йде на Україні, вони служать тільки ілюстрацією; вони тільки підкреслюють, що, не зважаючи на весь жах большевицького терору, у селянства тим не менше не має настрою пасивності і бажання підпорядкуватися наказам большевицької влади з цілою покірністю й слухняністю.

Ситуація в таборі, що веде наступ, не зважаючи на всі переможні заяви і запевнення, продовжує проте лишатися у високій мірі критичною. Ми уже спиналися на кількох «досягненнях» державної промисловости, які якраз вказують, як відбігає дійсність від задекретованих планів. Знаходимо в останній час вказівки, які стверджують замовчуваній совітською пресою факт все дальшого погіршення якости совітської продукції, той факт, що минулорічні кількісні досягнення совітської промисловости здобуто коштом колосального погіршення якости вироблюваних продуктів. «Комуніст» ч. 307 з 30. XII з 29 р., не спинаючися «над тим неприпустимим ставленням до якости продукції, що його ми маємо по цілій низці галузей промисловости, що виробляє предмети особистого вжитку, як взуття, одяг», не згадуючи «про неаристі черевики, про неоднакові рукава до піджака і т. д.», констатує «загрозливе погіршення якости промислової продукції» в вугільній промисловості, на заводах чорної металургії, на машинобудівних заводах. Газета наводить дані про розміри браку на деяких заводах, які носять просто такі анекдотичний характер і свідчать про глибокий розвал совітської промисловости. На Миколаївському заводі ім. Марті за листопад мідяноливарний цех дає 31 відс. браку, на заводі імені «Правди» брак колесних центрів досягає 70-75 відс.; на заводі «Серп і Молот» був випадок, коли випущено 100 кутників для молотарок, де замість просвердлити і правий, і лівий кут, просвердлено лише праві кутки; на Катеринославських заводах в листопаді брак переробного чавуну становив 14 відс. замість проєктованих 5 відс. і т. д. Так праює промисловість в країні, що будує соціалізм.

В тій продовольчій і товаровій скруті, надзвичайне загострення якої нам не раз доводилося констатувати, необхідно зазначити нові риси. До категорії дефіцитних продуктів приєдналися тютюн і денатурований спирт. Довідемося, що «де-не-де спостерігається нестача цигарок висоних гатунків, з окрема не відчувається нині в Харькові» («Ком». ч. 6 з 6. I); даються поради, що треба робити, щоб уникнути черг на цигарки. З денатуратом ніби справа стоїть інакше; денатурат на заводах є й при тому в великій кількості, нема його тільки в крамницях через те, що бракує на нього посуду («Ком». ч. 308 з 31. XII). Споживачеві, розуміється, од цих пояснень легше не стане.

Дуже симптоматичною для господарського становища взагалі, для валютного зокрема, є висунена тепер ідея створення золотого фонду індустриалізації, яку згідно з реляціями совітської преси трудящі підтримують з піднесенням («Ком». ч. 6. з 6. 1). На цей фонд розпочато збірку золотих річей і золотих грошей царського часу. Про цей проєкт можна сказати лише те, що він є остільки безнадійний, що висунути його можна лише з певної розпуки.

* * *

Закінчимо наш огляд, присвячений повним суму подіям і фактам, що мають місце тепер на совітській Україні, реєстрацією того факту у нашому

національному життю, який вказує на наші сили, на нашу витривалість, який дає підставу для надій на краще майбутнє. 14 січня у Львові відсвятковано п'ятдесятилітній ювілей існування «Діла». П'ятьдесят років життя і безперервної праці для українського національного підприємства при тих умовах, в яких довелося і доводиться українській нації провадити боротьбу за своє існування, час занадто довгий, щоб його не відзначити.

Спеціально не можна не підкреслити ювілею такого підприємства, як «Діло», значіння якого для справи національного відродження в Галичині є дуже великим. Свідчить цей ювілей про те, що маємо ми відпорну силу для боротьби з труднощами, що маємо ми енергію і волю, які потрібні для того, щоб осягнути своїх цілей.

На довгій шляху, який перейшло «Діло», розуміється, можуть бути відмічені певні збочення, помилки й хиби. Зокрема нашому журналові не раз доводилося зазначити свої відмінні позиції з приводу певних конкретних виступів «Діла». Але не хочемо тут про це згадувати. Не помиляється лише той, хто нічого не робить. Неминучими з другого боку є помилки і збочення для того друкованого органу, який репрезентував націю тої політичної і громадської культури і підготовки, якою є наша нація. Все негативне помилкове мусить відійти на задній план в порівнянні з тим великим, цілком позитивним вкладом, який внесло «Діло» в скарбницю українського національного відродження за піввікову свою діяльність.

В. С.

3 міжнародного життя.

— С о в і т ь с ь к а п р о б л е м а у м і ж н а р о д н і х в і д н о с и н а х .

Кого скарати хоче Бог, тому він розум одбирає. Тільки цим старим прислів'ям і можна пояснити ту божевільну большевицьку чинність, яку виявила Москва в останній час закордоном.

На початок минулої осені, як відомо, совіти мали певні плюси на своєму активі в міжнародній політиці. То були: військова перемога над китайцями в районі північної Манджурії — з одного боку, а з другого — поновлення дипломатичних зносин з Англією. Здавалося, перед ними відчиняються знову двері для успіхів в Азії, Європі, а навіть в Америці.

В Америці — тому, що уряд Сполучених Штатів, правда, через чужого посла, та все таки, як про те свого часу повідомлялося на цьому місці, звернувся до них з нотою. Нота ця не була з дуже присмних, бо нагадувала совітам про миролюбні обов'язки, які вони взяли на себе, підписавши пакт Келлога, і зараз же порушили, бо пішли війною на китайців. Та все таки це була нота, вистана світовою державою, яка до того не хотіла навіть знати, що якийсь ССР існує на світі. Як всі ще пам'ят ють, Москва одповіла на американську ноту в такий грубий спосіб, що далі йти нікуди.

Тоді, коли сталася ця сторія, для непосвячених широких кол світового громадянства не ясним було, чому власне Сполучені Штати зважлися на такий небезпечний крок, як нота до ССР. Пізніше в європейській пресі дано було дуже правдоподібне пояснення. Газети передавали, начеб-то Мак-Дональд, на побаченню з Гувером в час своєї подорожі минулим літом, в розмові з американським президентом торкнувся американо-совітських відносин і переконав його, що ті відносини мають бути переглянені в сприятливий для ССР бік. Говорять далі, що вказана нота й була наслідком тої розмови, спробою розпочати з совітами відносини спочатку за посередництвом чужого посла, а потім, коли б та спроба дала добрі результати, продовжити їх безпосереднє. Совіти того не зрозуміли, і віла

справа запала. Со вдруге Сполучені Штати вже з ними не заговорять.

Але не тільки в Сполучених Штатах пошидила большевикам наведена історія. На північному суходолі Америки існує ще одна держава, а саме Мексика що свого часу зразу-ж з захопленим визнала СССР, підтримувала з ним найсердечніші зносини і навіть довгий час терпіла у себе такого совітського репрезентанта, як славнозвісна нани Колонтай. Большевики почували себе в цій країні, як у себе вдома. Вони утворили там центральну для своєї агітації в цілій Америці, і дог тувалися до того, що мексиканський уряд, без яких будь попередніх розмов, порвав з СССР дипломатичні зносини, одкликав свого посла з Москви та вигнав совітського із своєї столиці. Московська преса в категоричний посіб запевнює, що це сталося не стільки з волі самого мексиканського уряду, скільки під тиском американського посла в Мексичі п. Мороу, тестя вславленого літуна Ліндберга. Європейська преса вважає таке твердження дуже правдоподібним, надаючи тим совітсько-мексиканському розриву більше значіння, ніж мав би він, коли б був справою самих мексиканців.

Поновлення дипломатичних зносин з Англією так само не дало для большевиків, як відомо, добрих наслідків. Король не захотів прийняти совітського посла; старшина дипломатичного корпусу розмовляв з ним, не подаючи йому руки. Міністер закордонних справ не дозволив совітам в Англії зробити яку-будь грошеву позичку, а англійське громадянство винайшло новий, так мовити, по-заполітичний спосіб боротися з большевиками, організувавши проти них своєрідний Хрестовий похід, як проти безбожників та переслідувачів християнської віри.

На цьому місці свого часу наводилися елементи того Хрестового походу. За останні місяці цей рух прийняв у Англії дуже шпироі розміри, перкинувшись звідти до Європи й до Америки, бо ще не вигасло в цих країнах релігійне почуття. Участь в ньому приймають представники всіх християнських і навіть не-християнських релігій. В Англії з того часу відбулося на знак протесту проти безбожної влади СССР два колосальні мітинги в Лондоні та п'ятдесят по цілій країні. В Америці у той справі стало колосальне Американське Об'єднання, до складу якого належить безліч патріотичних товариств, що нараховують у себе багато мільйонів членів. У Франції до протесту приєдналася виллива Протестанська Федерация, а в Німеччині — відомий евангелічний церковний комітет. У Бельгії відбулися великі маніфестації в Льєжі та Брюсселі, в Голандії — в Роттердамі, в Швейцарії — в Женеві з участю католиків, протестантів і жидів, а в Чехословаччині різким маніфестом виявило себе дуже поважне католицьке угруповання, відоме під назвою Апостолат св. Кирілла та Методія. Більше від того: озвався і сам Папа Римський, звертаючися до совіти католицького світу. Коли звачити, який авторитет має слово Папи для мільйонів католиків, то протест його набуває ще більшого значіння. Італійські газети в один голос указують, що протест виходить за межі чисто релігійного питання. Треба розпочати, говорять вони «справжній духовний і моральний хрестовий похід культури і цивілізації проти варварства».

Позицію свою в Англії большевики ще згіршили тим, що заснували в Лондоні великий комуністичний щоденний орган, який облився помями англійський робітничий уряд, англійський народ і навіть самого короля, якого він інакше не зве, як Георг Віндзор. Справа — для Англії печувана і стане неперепносною, коли тягтиметься далі.

Сдиною державою в Європі, з якою большевики мали, мають і досі союзницькі відносини, являється, як відомо, Німеччина. Німецька закордонна політика за останні роки стояла увесь час на базі так званої східньої орієнтації; з середини — в Німеччині, з різних причин, большевиків підтримували різні політичні угруповання: з ліва—соціялісти, зправа — монархисти, в центрі — промисловці. Совітсько-німецьке приятельство стояло міцно і довгий час не могли його захитати ні провали німецьких концесій в СССР, ні арешти й безсудні кари над німецькими громадянами,

ні навіть безсоромне свавільне втручання більшовиків до внутрішніх німецьких справ.

А в тім приятельство те захиталося за останні місяці. Почалося то з відомої масової втечі із ССРСР німецьких колоністів, які прожили в тій країні півтораста літ, і для яких більшовики організували навіть спеціальну німецьку республіку на Поволжжю. Доки з ССРСР втікали росіяне та представники поневолених ними народів, німцям це здавалося начеб-то нормальним, бо, мовляв, кожна революція дає своїх емігрантів. Але коли з того «робітничо-селянського раю» з'явилися голі і босі, голодні й хворі справжні селяне, а до того ще й справжні німці, — у німецьких політиків та публіцистів начеб-то відкрилися зненацька очі. Вони зразу-ж побачили, відчувши огиду, й переслідування християн в ССРСР, і божевільну аграрну політику совітської влади і ту непереступну прірву, перед якою стоїть зараз уряд московської більшовицької банди з диктатором із грузинів на чолі. Побачили начеб-то вперше вони й те, що названа банда не задовольняється своєю ганебною роботою в ССРСР, а перекидає її й на територію союзної держави — Німеччини. Німецькі газети, навіть ті, що до недавня були прихильні до більшовиків, за останній час повні гарячих статей на вказані теми, і лейтмотивом їх являється теза, що хоч і які важливі, які цінні для Німеччини добрі політичні і економічні стосунки з ССРСР, та все-таки з цією державою треба порвати, і то чим швидче, тим краще.

Політичного виявлення вказані настрої ще не дістали, але ґрунт для нього в Німеччині вже підготований. Що-ж до більшовиків, то вони своїми виступами начеб-то навмисно допомагають тому підготованню. Поминаючи цілий ряд дрібних фактів, досить вказати хоч би на те, що на перше число лютого німецькі комуністи з наказу московського лагодилися зорганізувати так званий Голодний Марш з Гамбургу до Берліну, що мав іти в супроводі колосальних збройних маніфестацій по цілій Німеччині. Марш та маніфестацію було розраховано в такий спосіб, щоб вони, при найменшому успіху, перетворилися у формальне збройне повстання та захват влади. План цей більшовикам не пощастило перетворити в життя, бо німецька поліція виявила велику освідомленість і цілу справу перетяла в самому початку, заарештувавши всіх лідерів руху. Але це не перешкодило Москві вести справу далі. В надії, що те, що не вдалося сьогодні, може зrealізуватися завтра, III-ій Інтернаціонал оголосив нове чергове повстання, призначивши його на 12 березня. Те повстання має обхопити собою на цей раз не тільки Німеччину, але й сусідню Австрію. Як воно станеться, буде видно, але й 12 березня, як 1 лютого, напевне не спричиниться до поліпшення совітсько-німецьких взаємовідносин.

Різко на гірше змінилося за останній час становище більшовиків у Франції. Після того, як з Парижу вигнано було тов. Раковського, а на його місце сів тов. Довгалевський, франко-совітські відносини вступили назове, так мовити, до тихої смуги. Совітський посол сидів обережно на вулиці Гренель, майже ніхто до нього не ходив, і він сам рідко де-будь з'являвся, хіба що час од часу їздив до міністерства закордонних справ скласти черговий совітський протест, на який ніхто не звертав великої уваги. Замість посла працювали чекісти, і в посольстві і по-за його недоторкальною територією.

У перше порушено було ту тиху благодать відомою втеchoю тов. Беседовського, що, перескочивши через мур совітського посольства, зразу ж переворився і радника більшовицького посольства в російського емігранта типу не то Милокова не то Керенського. Сам Беседовський, — малого варті, і французький уряд поставився до його втечи, як до внутрішньої більшовицької справи, до якої йому немає жадного діла. Але вчорашній совітський дипломат виявив себе зручним і плодючим журналістом, і його ін'єрв'ю та статті в паризьких газетах стали сенсаційними для широкої французької публіки, що має великий нахил до авантурної форми писання і до самих авантюристів. Нічого такого, чого б не знали всі емігранти з цілої колишньої Росії, Беседовський у своїх статтях не сказав, але для французів усе, що він говорив, було абсолютною новиною. Емігрантам вони не дуже

йняли віри, вважаючи їх заінтересованою стороною, але Беседовському повірили, бо він сам був серед большевиків, сам приймав участь у тому, про що оповідав. А большевики в його оповіданнях виявлені, як відомо, тим, чим вони й єсть у дійсності, а саме—чорнішими за самого чорного диявола.

Другою сенсацією для французів був суд над Савелієм Литвиновим, братом совітського мініс ра закордонних справ. Про цю справу згадано було свого часу на цьому місці. Литвинов молодший попався з векселями на колосальну суму в 200.000 фунтів стерлінгів, про які большевики говорили, що він їх сфабрикував. На процесі виявилось таке болого, звичайне для совітських торг — і полпредств, що французький суд, не вмючи розібратися, хто з них фальшує, хто ні, — виправдав усіх обжалованих, а вину склав на большевицькі інституції. Оборонці ж Литвинова та інших, що всі належали до талановитих адвокатів, до того надали цілому процесові політичне забарвлення, яскравими барвами змалювавши огидний характер цілої большевицької влади.

Останньою по часі совітською сенсацією, що, як здається, переповнила чашу терпіння французької політичної опінії, був той факт, що большевицькі агенти на вулиці Парижу, серед білого дня, на очах у всіх, украли й кудись завезли російського генерала Кутепова, що стояв на чолі російської військової антибольшевицької організації. Справа тут не в симпатіях французів до того генерала та до тих організації, — до них французам нема діла, — а в тому, що такого роду річчї Франція не може кому-будь дозволити робити, бо тим було б до краю принижено її державну гідність.

В час, коли писано ці рядки, ціла справа знаходиться в стадії розсліду, але вже й тепер цілком ясно, що большевики організували формальне чекна на французькій території і працюють в Парижі, наче то Москва, а не столиця Франції. Для Москви тут немає нічого нового. Колись такі речі робив сам російський імператор Петро I, вкравши в Данцигу одного з прихильників Орлика, а у Варшаві — другого. Але то був Данциг і Варшава, та ще XVIII віку, а не Париж, і не за наших днів. Французи того большевикам не простять. Це видко хоч би вже з того, що навіть такий стриманий орган, як «Le Temps», робить з цієї справи далекойдучі висновки, які свідчать про певну зміну в настроях що-до большевиків впливових французьких чинників.

Поставившись спочатку до цієї справи з певною резервою, газета тепер не піддає сумніву, що тут ходить про захват силою, і пише:

«Навіть ті обставини, при яких доконано було цей захват, показують, що він був ділом серйозної і дуже сильної організації. І власне це турбує публичну опінію.

«Яка ж це організація?»

«Звичайно, всі очі звернено в бік сов'єтів, ГПУ, амбасди на рю де Гренель, де минулі і недавні випадки свідчать, що навколо диплома ичниго представництва і по-за ним знаходиться й поліційна адм ністрація, що розпустила своє галуззя всюди і що поводитьсь часами так, як у завойованій країні».

Подаючи характеристику поведження ГПУ подібних випадках, як от з Савінковим, Беседовським на інших, газета продовжує:

«Не знаємо ми точно, що генерала Кутепова захоплено, а може і вбито агентами цієї страшної терористичної організації, але ніяк не можна одначе відкидати цю гіпотезу, що її багато вказівок роблять правдоподібною.

«Що є певним, то це те, що існують в Парижі на території Франції активні агенти ГПУ, існує ця чужинецька поліція, могутність якої здається, як сам посол, а ця присутність активна є абсолютною неприпустимою. Тут ходить про престиж і гідність моральну. Чи ж не пристало, справді, щоб якась банда на гроші 3-го Інтернаціоналу

чи совітського уряду могла діяти безкарно в нашій країні, ризикувати наших робітників, провадити шпіонаж, вчиняти переступки та злочини проти загального права, щоби прикриватися потім фікцією дипломатичної недоторканости? Можна мати різні думки щодо потреби офіційного представництва совітів. Але сподіваємося, що не знайдеться нікого, хто б стерпів, щоби за спиною, — хочемо принаймні тому вірити, — амбасадора агенти ППУ запровадили тут той самий терор, що зараз лютує в комуністичній Росії, і щоби посол московського правительтва корився в першу чергу другій амбасаді, потаємній і злочиній».

Так падають нижче та нижче акції большевиків на територіях світових держав, про малі держави можна й не згадувати. Большевики це бачать і наче навмисне підривають все далі своє власне становище. Підривають і в себе вдома, де вже горить у них земля під ногами, риють собі яму і по-за кордонами ССРСР. Моральна блокада цієї держави з боку цілого світу на сьогодні — річ доконана. Питання в тому, яку форму прибере її подальше виявлення, бо справа тим не вирішується, що з тієї чи іншої держави чи з кількох зразу виженуть большевицьких послів. Форму того виявлення рано ще зараз було б зазначити, але елементи її начеб-то вже формуються. Принаймні тільки так можна розуміти слова Тардєс, голови французької глади, якими він одповів у парламенті на запитання про майбутні франко-совітських відносин.

— Відно чини до совітів, — сказав він, — це проблема не лише французька, а міжнародна і навіть більше від того — світова. Тільки в такому масштабі вона й може бути вирішеною...

Observer.

З п р е с и .

В зв'язку із таємничим зникненням ген. Кутєпова, що являється безперечним твором совітської руки, французька опінія zareагувала дуже одверто і сильно на некористь совітів. «Известия», обурені тоном французької преси, загрозили навіть зривом дипломатичних стосунків з Францією. Вони обвинувачують Францію в тому, що мовляв французький парламент приймає і вислуховує російських політичних діячів, що французький суд оправдує злодіїв, які крадуть гроші у совітського уряду, і що французька преса веде кампанію за порушення імунітету совітської амбасади у Парижі.

На це передовиця «Matin» (з 5 лютого с. р.) дуже рішучо одповідає:

Французький парламент є парламентом вільним, і прийматиме, кого схоче. Французька преса є пресою вільною, і писатиме вона те, що вважатиме за потрібне. Французький суд є судом незалежним, що виносить рішення такі, які здаються йому одповідними до закону.

Але й посольство ССРСР в Парижі є також посольством вільним: воно цілком може, коли звичаї і навики французькі йому не до вподоби, зачинити свої двері і повернутися до Росії. І не тільки нічого не буде зроблено, щоб перешкодити цьому, але всі будуть од того надзвичайно раді. принаймні дев'ять десятих цілої Франції буде задоволене, як це посольство почимчикує з Парижа. Але скла-

даючи свої валізи, хай же не забуде посольство забрати своє ІПУ, свою Чека, свої ячейки і свої організації! Як би воно могло забрати з собою і великих провідників французьких комуністів що ним оплачені то радощам не було б краю.

«Правди? Поскільки хочете! Коли хочете! Як схочете!
«Хіба ці слова не є найкращим виявом нашої доброї волі?».

* *

У сербській пресі взагалі дуже рідко з'являються статті та замітки про українські справи, а тим більше прихильного до нас змісту. Тому з особливою приємністю мусимо підкреслити передовицю п. М. Гумира в сербському щоденнику «Правда» з 20 січня в ч. 17 під заголовком «Червоний терор». Автор статті обговорює тяжке становище українців під большевицькою окупацією та ширше зупиняється над останніми арештами численних патріотів українських на чолі з С. Єфремовим і з приводу з цього зазначає:

«Московсько-большевицька влада на Україні, яка ніколи не зупинялася перед нищенням тисяч сотень тисяч українського народу, розуміється, і на цей раз не зупиниться перед новою кривавою різнею, яка є потрібною лише для самої московської влади. Московські кати не будуть милувати ні старих, ні молодих а почавши від академика і сіянчивши простим селянином».

«Страхіття цього нового терору :розумів кожен українець, який є незалежним од большевицьких сатрапів. Тому кожен день читаємо протести українців із Галичини, Чехословаччини Німеччини, Румунії, Франції і т. д., а нарід під большевиками протестує із зброєю в руках».

Кінчається ця цікава стаття такими словами:

«Була б велика помилка, коли б культурна опінія цілого світу лишилася і цього разу байдужою до цих подій, не уділивши їм своєї уваги».

* *

Цікаву річ подають «Послїднія Новости» (ч 3246 з 10. II. с. р.) про те, як звертаються російські монархисти з Н-ю-Йорку до «імператора» Кирила. Вони кінчають свою вірнопідданчу петицію такими словами:

«Ми непохитно віримо, що Господь Бог, під августішим проводом Вашої Імператорської Величності, віднесить нашу батьківщину».

Справді, замакітрилося в голові від «вірнопідданчих» емоцій. Деж пак: царь вище од Бога! Це так втяли...

Червоний терор на Україні.

Протест Українського Жіночого Союзу в Празі і Чехословацької Ліги миру і свободи.

З ініціативи представниць Українського Жіночого Союзу в Празі, які працюють спільно з чешками в Комітеті Чехословацької Ліги миру й свободи, пісю Лігою винесено протест проти червоного терору, що панує в Росії й зокрема на окупованій більшовиками Україні. Цей протест Ліга послала до Комітету Інтернаціональної Ліги в Женеві, а також розіслала до ріжних організацій в Чехословаччині, які належать до інтернаціональних об'єднань, і до преси як чеської, так і закордонної, в тім числі і до української.

Одночасно Український Жіночий Союз, що об'єднує наше жіноцтво на еміграції в Чехословаччині, надіслав до Головної Еміграційної Ради в Парижі текст свого власного протесту, в якому між иншим говориться:

«Ми звертаємося до всіх жіночих організацій, культурного світу, по обох боках земної кулі й гаряче закликаємо їх приєднати свій протест до загального протесту, щоб спільними силами припинити ці страждання, які терять од більшовицького терору наша окупована й змучена Україна».

Протест Спілки Інженерів і Техників Українців-емігрантів в Польщі.

Як ми подавали в звіті про IV-ий з'їзд цієї Спілки, на ньому винесено було резолюцію протесту проти червоного терору що панує на Україні. В резолюції протесту, надісланій до редакції, наприкінці зазначено:

«Одночасно з їзд звертається до всіх об'єднань інженерів і техніків ріжних народів світу з товариським закликом приєднати й свій голос протесту проти вандалізму московсько-більшовицької реакції».

3 широкого світу.

25 серпня с. р. Бельгія має святкувати століття повстання брюсельців за незалежність Бельгії. 16 жовтня визнання принцем Оранським незалежності Бельгії.

— У Парижі підписано франко-турецький договір дружби й арбитражу.

— Естонські колоністи, що перебувають на Московщині, звернулися до естонського уряду з проханням дозволити їм повернутися до Естонії.

— Раймонд Пуанкаре, закінчивши лікування на Рів'єрі, повернувся до Парижу.

— На Суецькому каналі поставлено пам'ятника захисникам його — французьким і англійським воякам, що боронили канал проти турецького нападу під час великої війни.

— Німецький Рейхстаг ратифікував план Юнга, прийнятий державами в Гаазі.

— У бельгійському парламенті лідер соціалістів Вандервельде висунув справу визнання ССР, на що міністр закордонних справ Гіманс заявив, що, поки він буде в міністерстві, цього ніколи не станеться.

— Австрійський канцлер Шобер побував з візитом у Римі, де ним і Мусоліні підписано італо-австрійський договір дружби й арбитражу.

— Невідомі розбійники вилізли на славнозвісну піраміду ацтеків в Холула (штат Пуебла в Мексиці) і вкрали всі прикраси із статуї Божої Матері Лос Ремедіос, яку Кортес привіз з Іспанії в 1519 р.

— Президент Сполучених Штатів Гувер призначив спеціальну комісію для вистудіювання питання про залишення американцями острова Гаїті.

— Большевики вирішили скасувати Українську Автокефальну церкву. Частину ієрархів арештовано, частину — залишено під доглядом.

— Доконано напад на нового президента Мексики Ортис Рубіо. Він, його дружина й небога легко поранені. Злочинця Дан еля Флореса, прихильника правого кандидата в президенти Васконселоса, арештовано.

— 20 лютого в Японії мають відбутися загальні вибори до парламенту.

— Помічається збільшення вулканічної діяльності гори Стромболі.

— В Бельгійському парламенті розпочалися дебати що-до проєкту фламандизації Гентського університету.

— Берлінський адвокат Бруно Вейль опублікував інтересний дослід про відому справу Дрейфуса.

— Большевицький уряд постановив цілком і назавжди закрити Нижнь-Новгородський ярмарок.

— В столиці Кореї Сеулі вибухло повстання проти японської окупації; арештовано багато студентів.

— Відомий процес фальшовників совітських червонців в Німеччині закінчився виправданням усіх обвинувачених.

— Німецька комуністична партія продала все своє майно за 8 мільйонів марок. Продаж пояснюється побоюванням конфіскації, а також припиненням субсидій Москви.

— У Франції пущено між Парижем і Руаном потяг з радіофонічною станцією.

Рада Української Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі
улаштує в суботу, 15 лютого о 9-ій годині ввечері

(49, avenue d'Orléans)

доклад

проф. О. Шульгина

Н А Т Е М У :

«До історії розвитку модерної вації».

Вхід 2 фр. на покриття видатків.

Хроніка.

3 Великої України.

— Новий конкурс на пам'ятник М. Коцюбинському. Конкурс на проєкт пам'ятника-будинку М. Коцюбинському визнано за невдалий. Так само визнано, що жаден з представлених проєктів будинку-ббліотеки не відбиває духу творчости письменника й тому буде розписано новий конкурс («Пр. Пр.» ч. 20 з 25 І).

— Академічне видання творів Шевченка. Київська філія Держвидату України почала видавати повне академічне видання творів Шевченка. Це видання готує до друку комісія для видання пам'яток невітнього українського письменства, що існує при Академії Наук. Видання розраховано на 10 томів. Вийшов друком том IV. — «Що-денні записки» та т. III, що містить листування поета. Друкується т. VIII, в якому вміщено статті про Шевченка, як художника. Цей том ілюстровано репродукціями малюнків Шевченка. Згідно з проєктом в томах I і II буде вміщено поезії Шевченка, в т. т. V і VI — повісті, а в інших томах — матеріяли до біографії й творчости поета, а також бібліографія творів («Пр. Пр.» ч. 17 з 21. І).

— Атеїстичний факультет при Робітничому університеті в Києві відкрито 1 лютого. Курс навчання двохрічний. Факультет готує име «кваліфікованих атеїстів» для різних галуз в освітньої та адмін с ративно діяльності.

Викладатимуться на ньому такі предмети: українська мова й укрі раїнознавство, російська мова, математика, природознавство, історія економічних формацій, політична економія диялектичний матеріалізм, соціологія релігії, історія християнства, історія православ'я, соціалістичне будівництво й релігія, сучасний революційний рух на Заході та в СССР, історія церкви на Україні, методика атеїстичної пропаганди, факультет розбито по групах: православ'я, католицизму та юдаїзму («Пр. Пр.» ч. 21 з 26. І).

— Прискорена підготовка фахівців. У зв'язку з прискореним темпом підготовки інженерів до Київських та Одеських техніків з 20 січня по 5 лютого проведено новий прийом студентів в кількості 140 чоловік на місяць дотерміново скінчивших ступінь («Пр. Пр.» ч. 17 з 21. І).

— Ліквідація неписьменности. Протягом 1929 р. ні Держвидат України ні Наркомос не видали ані одного підручника для ужитку в лікнепах — курсах по ліквідації неписьменности. Малописьменних вчать зі старих газет або з яких будь старих книжок

Гостро відчувається також брак зошитів, яких на пунктах ліквідації неписьменности в минулому році не було («Пр. Пр.» ч. 18 з 22. І).

— Московський подарунок. Московська Третяковська галерея прислала Київській картинній галерії три картини російського маляра Борисова-Мусатова («Пр. Пр.» ч. 20 з 25. І).

Карточки на продукти. Право одержати карточки на продукти по нововиробленим правилам, мають лише ті, що «мають за джерело свого існування трудові прибутки з власної праці». Особи ці поділено на 10 категорій: 1) робітники, що працюють, 2) робітники безробітні, 3) службовці, що працюють, 4) службовці безробітні, 5) учні, 6) інваліди та пенсіонери, 7) військові службовці, 8) кустарі, 9) особи вільних професій та випадкової щоденної праці, 10) утриманці всіх перелічених («Пр. Пр.» ч. 17 з 21. I).

— З 26 січня кооперативні крамниці в Києві відпускають м'ясо тільки по картках — особам 1-ої категорії на голову родини 100 гр. на день, на утриманців по 50 гр. I та III кат. одержують на голову родини 50 гр., а на утриманців по 75 гр. на два дн. Існуючий до цього часу продаж м'яса трьох гагунків касується. Окремо продаватиметься тільки вирізне філ: по 92,5 коп., за кіло («Пр. Пр.» ч. з 25. I).

Брак м'яса. Наркомзем сов. України видав обов'язкову постанову згідно з якою заборонено різати, як на бойнях, так і скрзь по-за ними: дійні корови до 8 отелення включно, телята до 8-ми місячного віку, телиці до віку корів, свині-матки до 4 років включно та усі поросні свині, аж поки не будуть поросята відлучені, усі поросята поки не набудуть 64 кіло ваги, в вці матки до 5 років включно, а також усі кітні вівці незалежно від віку, ягнята до 7-місячного віку. Забороняється також різати всяку племінну худобу. Забити хвору худобину можна тільки з дозволу ветеринарного лікаря, або сільської ради в місцевостях, де і каря такого немає («Пр. Пр.» ч. 19 з 24. I).

— Рибу в кооперативах Київського округу відпускається тільки тим, що мають необхідні книжки («Пр. Пр.» ч. 17 з 21. I).

— Колективізація. Київський округком КПБУ поста-

новив на цю весну колективізувати не менше як 35 відс. земельної площі Київщини та пригягти до роботи по колективізації всіх комуністів та комсомольців, що є на селі. Цілковито колективізованими в цьому році на Київщині мають бути райони Березанський, Кагарлицький, Бориспольський, Ржищевський та Димарський («Пр. Пр.» ч. 17 з 21. I).

— Колективізацію на селах проводять під доглядом робітників з міст. З Києва відправлено на села 500 робітників для проведення колективізації («Пр. Пр.» ч. 19 з 24. I).

— Наркомзем сов. України після його безпосереднього підчинення Московському всесоюзному комісаріатові земельних справ відновлено реорганізовано. Тепер комісаріат на Україні буде планувати колективізацію сільського господарства, його індустріалізації й електрифікації та буде дбати про постачання для сільського господарства фахівців («Пр. Пр.» ч. 24 з 30 D).

— Перевібори комітетів незаможних селян проходять для більшовиків мало сприятливо. В с. Федунці на Полтавщині селяне виключили, напр., з числа членів незаможних селян червоних партизанів; на Придніччю на 4.000 наймитів до організації незаможників вступило лише 315. У с. Чеснополі на Гуманщині, при веревірці виявлено було в КНС 60 глитаїв. У Скадівському районі на Херсонщині з організації незаможників селяне виключили 357 наймитів та незаможних за несплату членських внесків; в той самий час в організації є 62 селяни, що платять до 75 карб. с.-г. податку («Пр. Пр.» ч. 19. з 24. I).

— Збирають покидьки. Київська Миська Рада видала обов'язкову постанову, згідно з якою при кожному мешкальному домі мають бути установлені окремі скрині для збирання мешканцями дому різних покидьків, які сортуються на ганчірки, кістки,

папір, скло, шкіру, корки, капсульки від винних пляшок, різні бляшані покидьки, ріг і т. д. Продаватися все це мусить для використання відповідним трестам. («Пр. Пр.» ч. 21 з 26. I).

— Вагон знятих з церков дзвонів. До Одеського заводу «Червоний Профінтерн» прибув вагон дзвонів, що їх знято з церков Херсонщини. З цих дзвонів будуть вироблені запасові частини для такторів. На вагоні був напис: «Робітники Херсонщини шлють дзвони з усіх церков на підсилення індустріялізації країни. Хай замовляють дзвони по всьому Радянському Союзу». («Пр. Пр.» ч. 24 з 30. I)

Селянський терор. В с. Сухій-Калигірці на Черкащині пострілом через вікно тяжко поранено голову комісії по колективізації — активіста Ткаченка («Пр. Пр.» ч. 17 з 21. I).

— Тифозна епідемія. За даними акад. Тарасевича за роки 1919-1923 в совітському союзі перехворіло на висипний тиф від 25 до 30 міль. чол. з яких полегло до 2 з пол. мільйонів. Від ран за часів великої та громадянської війни померло людей на території теперішнього сов. союзу значно менше. Епідемія тифу в сов. союзі не припиняється увесь час. І тепер ще є вогнища цієї страшної хвороби, які не пригашені цілком. Як відомо єдиним передатчиком тифу являється вона й тифозна епідемія вибухав завдяки в часі голоду, браку палива, води, мила і ин. («Пр. Пр.» ч. 25 з 31. I).

— Трактори стоять невідремонтвані. Наслідком недостачі запасових частин та майстерень для ремонту, ремонт тракторів перед весняною засівною кампанією є під загрозою. В Києві є одна майстерня для ремонту тракторів на ціле Правобережжя. В цій майстерні до останнього часу працювало 5 чоловік. Тепер тільки число робітників в цій майстерні доведено до 15.

Ця майстерня замовила «Сільгосподареві» мінімальне потрібне їй число частин для тракторів тільки на самій Київщині, але й це замовлення виконано не було. Замість 40 блоків трибів, напр., одержано тільки один. («Пр. Пр.» ч. 25. з 31. I).

— Сірники совітського виробу, до того низької якості, що до 80 відс. їх викидають, вони або без сірки, або мало сірки, або тільки спалахне сірник і не горить. («Пр. Пр.» ч. 17 з 21. I).

3 газет

— Ліквідація Української Автокефальної Церкви. «Газета Польська» ч. 35 з 5 лютого подає таку телеграму з Риги: «Повідомляють з Харькова, що совітська влада приготувала декрет про розв'язання Української Автокефальної Церкви, яка існувала на підставі совітського кодексу, що дозволяє існування релігійних організацій, яко інституцій приватних. Розв'язання української автокефальної церкви має статися у зв'язку з посиленням діяльності самостійницьких елементів на Україні. «Комуніст» містить велику статтю, в якій доводить konieczність ліквідації церкви. Ця газета твердить, що Українська Автокефальна Церква складається з ворожих совітам елементів, а духовенство, мовляв, керує протибольшевицьким рухом. Дальше існування Української Автокефальної Церкви, зважаючи на зростаючі її впливи на людність, уявляло б для совітської влади на Україні небезпеку». (АТЕ).

— А «Постійнія Новости» ч. 3247 з 11 лютого містять таку замітку в цій справі.

«Ми вже сповідали, що собор Української Православної Церкви цю саму автокефалію ліквідував. Із статті Ярославського в «Правді» ми довідуємося, що собор оголосив самого митрополита та Липківського, спископів Ярошенка, Орлика, Жевченка, Пивоварова,

Кротевича і Чехівського(?) — контр-революціонерами. Той же собор постановив цих усіх єпископів позбавити сану.

«Пролетарська Правда» друкує заяву українського православної єпископа Марка Грушевського, що склав з себе сам сан. Єпископ-рострига заявляє, що «особи, які керували автокефальною українською церквою і її духовенством завжди вели боротьбу проти совітської влади під покровом церкви. Церква була лише знаряддям в руках контр-революціонерів в їхній боротьбі проти совітської революції, а релігія — засобом реакції і контр-революції. Всяка чесна людина повинна боротися проти релігії в інтересах соціалістичного громадянства. Я одмовляюся від єпископського сану і від керування церквою та на завжди пориваю з релігією» («Правда», з. 6 лютого).

3 життя укр. еміграції.

У Франції

— 3 9-тиліття Р. У. П. в Парижі. Бібліотека імені С. Петлюри в Парижі, щоб одзначити 3-тєліття з дня існування Револуційної Української Партії, яке припадає на лютий цього року, вирішила влаштувати в своїй помешканню виставу, що освітлює видавничу діяльність партії. Бібліотека посідає чимало видань Р.У.П., а зараз дбає про те, щоб випозичити на час вистави те, що бракує.

Разом з їм Рада Бібліотека улаштує згодом прилюдне засідання, присвячене тому ж ювілеєві. З учасник в Р.У.П. дав згоду уже виступити з відповідним докладом пан І. Рудичів.

— В Головні Еміграційній Раді. На засіданню своєму 3 лютого Головна Еміграційна Рада заслухала доклад секретаріату про біжучі справи і звіт Голови про життя в Празі, Варшаві і Берліні та про відношення місцевих організацій до роботи Головної Ради:

прийняла до відома інформації в справ протесту проти терору на Україні і заходи, що-до підтримки ініціативи сен. Копелянська; постановила, не ждучи видруккування марок, розпочати негайно збирання національного податку по квитанційних книжках і видрукувати брошюру «Завдання еміграції»; доручила секретаріатові в справі збирання національного податку випустити спеціальний об'їжник і при нагоді зробити доклад про друк докладів з місць на першій конференції еміграції.

Наприкінці Головна Рада розглянула ще кілька питань, зв'язаних з існуванням цікл в Чехах і з справою заведення нового юридичного статуту для біженців в окремих країнах.

— 3 життя Бібліотеки і м. С. Петлюри в Парижі. На останньому засіданню Ради Бібліотеки в п'ятницю 7 лютого затверджено було звіт грошевий за минулий рік, рівно ж ухвалено проект бюджету на рік 1930.

На тому ж засіданню після докладу Голови вирішено було заснувати при Бібліотеці Бібліографічну Комісію. Провід у ній покладено на проф. О. Шульгина. Комісія має завданням вивчити матеріали українські, що знаходяться по Паризьким Бібліотекам, зосередити відомості про них у Бібліотеці і тим полегшити студії українського минулого і сучасного нашим землякам і чужинцям.

— В Труа. В грудні місяці м. р. в Труа мала йти фільма «Волга в огні». На афішах було зазначено, що під час фільму співватиме український хор. Отож наші земляки посунули, бо життя у нас бідненьке, і на кожную нагоду послухати рідний хор земляки відгукаються надзвичайно. Але на превелике наше здивовання, хор не заспівав ні одної української, лише виключно московські пісні. Запитали потім одного з хору. Але це не помогло. Керував хором п. Миколайчук. Не гаразд українцям розмінюватися на те, щоб співати московських пісень, а називатися «українським хором».

— Од'їзд С. Смогоржевського. Недавно залишив Париж, виїхавши до іншої країни, один з найдіяльніших наших громадян С. Смогоржевський. Сотник Смогоржевський, активний учасник визвольної війни, не залишив праці національної і на еміграції. Останніми роками, він працював в Тризубі» разом з тим присвячуючи багато часу і сил діяльності в Товаристві б. вояків армії УНР у Франції. Він був секретарем Т-ва, яке розвинуло таку жваву працю. Перед виїздом С. Смогоржевського в редакції «Тризуба» відбулися в товариській гурті промови молодого громадського діяча і одного з довголітніх співробітників журналу.

В Чехії

— До Свята 22 січня в Празі. В додаток до поданого нами звіту в минулому числі про святкування незалежності України в Празі, наводимо тут в перекладі промову чеха інженера Лома, що виголосив промову по чеськи.

«Високоповажані пані та панове! Дозвольте мені в імені присутніх тут представників чеського народу привітати вас в тьмдванадцятій річниці проголошення державної самостійності вашого великого українського народу.

Чехи та українці мають багато спільного не лише в історії, але і в національним відродженні та в боротьбі за свою самостійність; мимо того нас зближує властивий вам і нам демократизм. Обидва ці словянських народи мали вже від давних часів взаємне порозуміння про свої змагання, цілі й культурні прагнення. Ми особливо поважаємо великого генія українського народу, вашого національного пророка й співця неволі Т. Шевченка, котрий в своєму творі «Іван Гус», оповів про одну з найславніших доб чеської культури; шануємо й інших велетнів українців, котрі глибоко розуміли боротьбу чеського народу проти своїх ворогів. З боку чехів були то Коллар, Шафарик, котрі спів-

чували українському народові,, що перебував в чужинецькій неволі, й підсилювали його в культурних прагненнях. Зокрема треба згадати Гавлічка, що, маючи ґрунтовне озайомлення з станом річей на Сході Європи, звертав особливу увагу на українців й піддержував їх демократичні змагання. Нині, коли одна галузь вашого народу живе на території нашої республіки, на Підкарпатті, то культурні та економічні інтереси чехів й українців мусять стати особливо живими та приязненими.

«Як найсердечніше бажаю українській еміграції, щоб вона як найшвидче дочекалась сповнення своєї мрії — відновлення державної самостійності Української Республіки, котру перед 12 роками надлюдськими зусиллями та тисячами жертв вибудував український народ.

«Хай живе велика демократична самостійна держава українського народу, хай живе великий український народ».

Другу привітальну промову було виголошено представником білорусів.

Присутній.

— Український Республіканський клуб в Празі 31. XII. 1929, себ-то під Новий Рік по новому стилю, або, як в Європі кажуть, на Сільвестра, улаштував в великій залі готелю Граф спільну зустріч нового року для своїх членів та їх гостей. В святі взяло участь 33 особи. Голова Клубу проф. А. А. Мацієвич при відкритті вечірки зауважив, що подібне об'єднання громадянства в урочисті дні нашого життя являється потребою, бо не дає гостро відчувати нашу самотність на чужині, далеко від рідного краю.

Вечірка пройшла в надзвичайно теплій й приємній атмосфері, й до аранжерів вечірки чимало присутніх зверталося з проханням частіше улаштовувати подібні зібрання для душевного відпочинку українського громадянства.

7. I. 1930 р. в театрі «Чеська

Коруна» в Празі відбувся концерт українських колядок й щедрівок, народних пісень й художніх творів наших українських композиторів. Виконано було весь програм хором при Українській Господарській Академії в Подєбрадах, під орудою пані Росітєвич — Щуровської.

Театр був по береги повний, й прекрасне виконання при артистичнім керуванні зробило на присутніх добре вражіння.

Присутній.

В Польщі

— Дар українців Гродненському катедральному соборові. Свого часу («Тризуб» ч. 49 м. р.) ми оповіщали про цей дар українців. В цьому числі містимо фотографію образу. Образ цей намальовано олійними фарбами, оздоблено вишиваним рушником і платом з блискитного шовку, на якому вишито жовтим шовком молитву «Скору охорону свою, Богородице, і поміч та ласку вияви на слугах своїх! Втихомирь, Чистая, хвилі марних думок, і впалу душу мою підними. Бо знаю я, знаю, Діво, що в силі Твоїй все, що ти хочеш».

На рамі прибита мідна дощечка з виграваним на ній написом «Українські політичні емігранти Гродненському Православному Соборові року Божого 1929».

Вигляд образу робить надзвичайно гарне вражіння.

— Академія в 12 річницю проголошення незалежності України у Варшаві. 3 лютого б. р. в салі Т-ва Гандльовців у Варшаві відбулася велика і урочиста академія, присвячена 12 річниці проголошення незалежності України, яку організував УЦК у Польщі. Академію було відкрито співом національного гімну в артистичному виконанні хору Д. Котка, який присутні виступали стоячи. Далі слідував реферат Голови УЦК п. М. Ковальського на тему «Зріст чинників самостійности України». В

своєму рефераті докладчик торкнувся обставин, за яких був проголошений 4-ий Універсал, а далі досить докладно зупинився на етапах боротьби українського народу та на еволюції і величезному поступі його національних та державних стремлень. Промовць по черзі аналізує положення на Україні і повну невдачу стремлень окупації України, працю української еміграції, вірність її традиціям, і прапорам боротьби за державну незалежність України, зацікавлення українською проблемою і зріст розуміння її, яке виявляє суспільство держав Європи і міжнародні чинники. Цей весь актив нашої боротьби приводить до того, що навіть вороги наші вже починають вірити в нашу перемогу. На кінець пропонує вшанувати вставанням пам'ять всіх тих борців, що полягли в боротьбі за визволення України, а в першу чергу Головного Отамана Військ УНР Симона Петлюру, героїв Крут, Базару і тисячі інших. Присутні встають.

Потім на сцену виходить хор Д. Котка, який виконує «Прометей» П. Є. Маланюк з запалом декламує свої патріотичні вірші, хор далі співає «Кант про Страшний Суд». Нарешті, реферат члена Головної Управи УЦК п. В. Краснопольського на тему «4-ий Універсал у світлі подій», який було зустрінуту гучними оплесками.

В другій частині були виступи бандуриста інж. М. Теліги («Запорізький марш») та хору Д. Котка («Ой, пущу я кониченька» й «Ой, три шляхи»). Академію було закінчено також співом національного гімну.

Залишка вона по собі надзвичайно глибоке вражіння. У великій салі забракло місць для тих, хто прийшов в цей день заман фестивалювати своє співчуття до визвольних стремлень українського народу. Буря оплесків висловлювала те співчуття організаторам Академії.

А серед присутніх по-за українською колонією в повному складі, не бракувало визначних діячів суспільства польського та всіх поневолених Москвою народів.

— В Українському Клубі у Варшаві 3-ї ініціативи Українського Клубу у Варшаві відбувся 2-го лютого б. р. в помешканню Східного інституту реферат д-ра М. Ковалевського на тему «Сучасне положення на Україні». Після реферату відбулася вечірка з танцями.

— З життя клубу «Прометей». 6-го лютого б. р. в клубі «Прометей» відбувся черговий реферат, який виступив п. Кавтарадзе і темою якого був «Кавказ».

— Концерти хору Д. Котка у Варшаві. 31 січня, 1 та 2 лютого б. р. відбулися у Варшаві три концерти хору Д. Котка, які пройшли, як і завжди, з повним успіхом.

— Свято 6-ї Стрілецької дивізії. 9-го лютого б. р. 6-та Стрілецька дивізія обходила 10-ту річницю свого існування.

— З життя української колонії в Торуні 26 січня с. р. відбулися тут загальні збори колонії, яка складається з бувших воєнків армії УНР. Після вшанування пам'яті воєдя-мученика С. Петлюри і всіх полєглых в боротьбі за визволення, збори приступили до розгляду справ. Обрано на рік 1930 Управі відділу МЦК в складі Михайла Кошука (голови з черги втретє) заступником Ярового, скарбником — Івана Мельника і секретарем Василя Холяву. Доручено Управі вжити заходів, щоби в наноєвських пасах писано «українці». Ухвалено послати привітання Головному Отаманові, Урядові УНР, Головній Еміґраційній Раді та Головні Управі УЦК.

Вінесли протест проти реаліієних переслідувань та терору, який розпочали большевики проти українського народу та його представників.

В Німеччині

— В Українськїм Науковїм Інститутї в Берліні. 7 січня с. р. відбувся доклад українською мовою проф. д-ра І. Мірчука на тему — «Церковно-історичні студії на міжнародньому конгресї в Лундї». а 24 січня так само українською мовою д-га В. Залозецького на тему — «Звідомлення з наукової подорожі до Царьгороду та Малої Азії».

В Югославїї.

Річні збори української Громади у Білгороді. 2 лютого відбулися річні загальні збори Української Громади у Білгороді, на котрих обрано нову Управу Ревізійну комісію. До Управи увійшли: п. М. Тумір - голова, В. Андрїєвський — заст. голови, М. Хляченко — секретар, О. Демиденко. - скарбник і С. Красунський — бібліотекар. До Ревізійно Комісії обібрано п. п. Г. Новицького, М. Павлюка і І. Миколаєвика.

До зникнення ген. А. Кутєпова

Справа зникнення ген. Кутєпова вступила в затяжну фазу дальших розшуків. Де-які свідчення повели поліцію в напрям району Монтаржі-Шаторенар. Проте розшуки в цьому районі не дали бодьяких цікавих результатів. Ізказівки, направлені на північ в район Ліля, а далі і в Бельгїї до Антверпена, так само не оправдали наїї. Одначе поліція продовжує розшуки.

Справа ця набула великого розголосу ще через те, що вся процедура захвату ген. Кутєпова вдарїла по престижу французької влади Префектура і сюрте генераль дуже жваво взялися за розслідування. Префектура навіть призначила премію в 500.000 фр. тому, хто допоможе викрити справжніх злочинців.

З другого боку, тепер справа вступила на шлях судового доходження. і влада передала її ведення далі слідчому судді.

Зміст

— Париж, неділя, 16 лютого 1930 р. — ст. 1. — Давній. Літературні спостереження. XIV — ст. 2. С. Наріжний. Полтавський університет — ст. 7. — З листа втікачів — ст. 11. — Ліквідація української Автокефальної Церкви — ст. 13. — В. С. З життя й політики — ст. 13. O b s e r v a t o r. З міжнародного життя — ст. 17. — З преси — ст. 21. — Червоний терор на Україні — ст. 23. — З широкого світу — ст. 23. — Хроніка: З Великої України — ст. 25. — З газет — ст. 27. — З життя укр. еміграції. — У Франції — ст. 28. — В Чехословаччині — ст. 29. — В Польщі — ст. 30. — В Німеччині — ст. 31. — В Югославії — ст. 31. — До знищення ген. Кутепова — ст. 31.

Prof. D. DOROSCHENKO. Schewtchenko der grosse Ukrainische national - Dichter.

Голоси критики:

«Vo i che Zeitung», 1929, 25 авг. пише:

«... В стислій формі брошура подає найважливіші відомості, потрібні для розуміння великого українського поета»...

«Prager Presse», 1929, 124 пише:

«Шевченко, український національний поет, є предметом інформативної німецької брошури проф. Д. Дороженка. Три взірця творчости Шевченка, подані в тексті, здебільшого в добрих перекладах, оживляють виклад; збільшують інтерес до співзя щастя і недолі українського народа».

«Der Jungdentsche», 1929, № 253, пише:

«... Автор показує ґрунт, на якому виріс український поет та чому він для українців є прапором їхньої національності і символом їхньої духовної незалежности».

«Osteuropaeische Korrespondenz», 1929, п. 15-16. пише

«... Коротка, але вдала характеристика найбільшого українського національного поета, з добрим взірцями перекладав його творів».

«Jahrbueche fuer Kultur und Geschichte der Slaven», 1929, Band V, Heft III пише:

«... Автор дуже пластично малює зворушуюче життя Шевченка і дає добрий огляд його творчости... Кінчається книжечка оц інкою величезного культурного і національного значіння Поета спробою незалежної, відмінної від звичайних популярних поглядів характеристики соціального, морального й релігійного боку світогляду Шевченка».

Ціна 25 ам. цент. Продаж по всіх книгарнях. Де нема, звертатись на адресу: Eugène Wyrowuj, Praha XII Korunni 57. Tchecoslovaquie.

Редагує — Комітет.

Адміністратор : Іл. Косенко.

Le Gérant : M-me Perdrizet.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V).

Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Imp. de Navarre, 5, rue des Gobelins. Paris XIII.